

נשיא על הכוונת

הנשיא השני נאבק בהעלאת שכרו

8 בדצמבר 1952 בחרה הכנסת ביצחק בן-צבי לנשיא השני של מדינת ישראל, ויומיים לאחר מכן הצהיר אמונים. קודמו ויצמן גר במעונו המפואר ברחובות ולא נצרך למשכורת בזכות התמלוגים מהמצאותיו המדעיות, אך נעתר לקבל שכר צנוע כדי לא לפגוע בנשיאים הבאים. הנשיא בן-צבי ורעייתו רחל ינאית נכנסו לבית הנשיא בשעה שמאות אלפי עולים התגוררו במעברות, במחנות וביישובי עולים בתנאים קשים, ובעת שכלכלת ישראל הייתה מצויה במשבר חריף.

שני זוגות נעליים, השני מיותר
בני הזוג הנשיאותי יצאו נגד מה שראו כחומרנות ורדיפת מותרות, וביקשו שבית הנשיא ישמש דוגמה להסתפקות במועט. לא הייתה דמות מתאימה לכך מיצחק בן-צבי, שהיה ידוע בצניעותו ובסלידתו מגינוני עושר וראוותנות. מקורביו מספרים שנדרש מאמץ רב לשכנעו לקנות בגד או זוג נעליים למילוי משרתו המכובדת. למזכירו אמר "בגדים יש לי יותר מדי ואני יכול לחלקם בין העניים. אין לי צורך בחליפות נוספות. נעלים יש לי שני זוגות, והזוג השני מיותר".

בן-צבי דחה את הצעת הממשלה למקם את בית הנשיא במשכן מפואר בירושלים, וטען שבימים כאלו, שבהם רבבות אנשים במעברות מתגוללים באוהלים, בפחונים ובמגורים ארעיים, ראוי שבית הנשיא ישכון בצריף צנוע. בן-צבי אף טען שמשכורותיהם של ממלאי משרות ציבוריות בכירות גבוהות מדי ואינן תואמות את מצבה הכלכלי והחברתי של המדינה, והחליט לשמש בעניין זה דוגמה אישית. במשך עשר שנים ניהל בן-צבי מאבק מוצלח מול ועדת הכספים של הכנסת, שבידיה הייתה נתונה הסמכות לקבוע את גובה משכורתו של הנשיא, בדרישה נחרצת למנוע כל העלאה בשכרו. הוא אף קיווה שצעד זה יעודד בעלי תפקידים אחרים ללכת בעקבותיו.

אולם לבן-צבי נכון מאבק לא קל בעניין זה. בחודש מרץ 1954 דנה ועדת הכספים של הכנסת בתקציבו של בית הנשיא, ובכלל זה במשכורתו של הנשיא. בישיבה נמסר כי הנשיא מבקש להשאיר את גובה משכורתו על כנה כפי שנקבע לנשיא ויצמן ב-1949, כלומר 5,400 ל"י לשנה – 450 ל"י לחודש. כבר באותה העת היה שכר זה נמוך משכרם של שופטי בית המשפט העליון ומשכרם של בעלי תפקיד בכירים אחרים. בדיון נחלקו חברי הוועדה לשניים: היו שטענו שאין מדובר באדם פרטי אלא במוסד שמפאת כבודו צריך להשתכר יותר מכולם, ולכן אין להתחשב בדעתו של בן-צבי; אחרים טענו שנשיא המדינה הוא סמל, ולכן צריך לכבד את בקשתו. הוועדה התלבטה ודנה בכך לסירוגין במשך שלוש ישיבות. לבסוף החליטה להשוות את משכורתו של הנשיא לזו של נשיא בית המשפט העליון – 9,000 ל"י לשנה, כמעט כפול משכרו הקודם.

אריה בן-ציון: "דבר" (באדיבות דוד בןון, חיפה)

"אני דורש: לא להעלות משכורתי"
חברי ועדת הכספים לא הבינו עד כמה הדבר חשוב בעיניו של

בן-צבי. כשלושה שבועות לאחר מכן מסר יושב ראש ועדת הכספים ישראל גורי לחבריה כי בן-צבי זימן אותו לשיחה, התרעם על החלטת הוועדה שהתקבלה בניגוד לדעתו וביקש להחזיר את המצב לקדמותו. יושב ראש הוועדה אף קרא מכתב מהנשיא שבו קבע: "אני מודיע שאני מתנגד לכל הגדלה במשכורת של הנשיא". הוועדה החליטה שהיו"ר יביא את העניין בפני שר האוצר לוי אשכול, כיוון שמשרדו הודיע שהוא מחויב לקיים את החלטות ועדת הכספים ולכן לא יוכל לכבד את בקשתו של הנשיא ולשלם לו שכר מופחת. כל הניסיונות לפתור את התסבוכת ולשדל את בן-צבי לקבל את החלטת הוועדה נתקלו בסירובו המוחלט, ובמשך זמן מה לא שולמה משכורתו כלל.

בסופו של דבר אישר שר האוצר את בקשתו של הנשיא. בעיתון "דבר" מיום 14 במאי 1954 נמתחה ביקורת על הוועדה: "רבים שואלים האין ועדת הכספים של הכנסת חייבת לכבד את רצונו של הנשיא?". הקריקטוריסט אריה בןון פרסם באותו עיתון קריקטורה של הנשיא המפגין בפתח מעונו ואוחז שלט שבו כתוב: "אני דורש: לא להעלות משכורתי!".

כך נוצר "טקס קבוע" שחזר על עצמו מדי שנה: ועדת הכספים של הכנסת מבקשת לדון בהעלאת משכורתו של הנשיא, אך יצחק בן-צבי מתנגד לכך נמרצות. בשלב מסוים אף החליטו חברי הוועדה להפסיק לפנות אליו בעניין זה. נוסף לכך דרש בן-צבי

בן־צבי ונשיא קונגו יולו, 1962 – בעת הביקור באפריקה הועלה שכרו (לע"מ)

הזוג בן־צבי עם הנשיא ויצמן בביתו, 1951 (לע"מ)

בפני עובדה כזו (בסופו של דבר נבחר בן־צבי באוקטובר 1962 לכהונה שלישית). יו"ר הוועדה ישראל גורי הציג לחבריה שתי אפשרויות: לקבוע את משכורתו של הנשיא בלי לשאול את פיו, או לנהוג כמנהגה זה שנים ולכבד את בקשתו. שבוע לאחר מכן החליטה הוועדה שלא לשאול יותר את פיו של הנשיא, ולקבוע את משכורתו על 1,500 ל"י בחודש. כל חברי הוועדה תמכו בכך למעט היו"ר גורי, בנימוק שהוא מתנגד לקביעה הערכית שהמשכורת קובעת את מעמדו של האדם. מלאכתם של חברי הוועדה הייתה קלה יותר מאחר שהדיון נערך "מאחורי גבו" של הנשיא, שבעת קבלת ההחלטה ערך סיור בכמה ממדינות אפריקה.

מה עושים בנסף ה"עודף"?

באותם הימים נמצא מצבה הכלכלי של ישראל בתהליך שיפור, וב־1962

כבר היה טוב למדי. אולם בן־צבי המשיך לטעון שעדיין עומדות בפני המדינה משימות כבדות, ולכן חייבים להמשיך ולשמור על ריסון ברמת החיים. בן־צבי כעס אפוא על ההחלטה להעלות את שכרו, אולם זו כבר התקבלה בכנסת במסגרת חוק התקציב. במכתב לישראל גורי הסביר בן־צבי את הסיבות שהניעו אותו לסרב להעלאת משכורתו במשך עשר שנים. בשל העובדה שלא ניתן לשנות את ההחלטה, כך כתב, "החלטתי להשתמש במחצית המשכורת לכל היותר לצרכי הפרטיים, ולהקדיש את המחצית השנייה לקרן מיוחדת להכשרתם של כתיבי יד היסטוריים מקוריים לדברי ימי עם ישראל וארץ־ישראל לשם מחקר ופרסום".

צעדו זה זכה להבלטה בעיתונות. דוד זכאי הגדיר ב"דבר" את צעדיו של הנשיא נגד העלאת משכורתו כ"מזהירים ומאירים, מופת ודוגמה", וביקר את ועדת הכספים על "הלהט הזה של חבריה להעלות – ויהי מה – את המשכורת". בתגובה כתב אליו בן־צבי על מניעיו והביע אכזבה מכך שצעדו לא עורר את התגובה הציבורית הרצויה: "אולם מה יצא מזה [...] תקוותי שהצעד שלי ימצא לו מחקים בקרב הציבור לא נתגשמה עדיין".

מאבקו הממושך של יצחק בן־צבי נגד העלאת משכורתו נותר אמנם כקול קורא במדבר ולא הביא לשינוי בדפוס השכר הציבורי בישראל, אולם היה מופת של ענווה ויושר ציבורי – ביטוי נאמן לדמותו הצנועה והמיוחדת של הנשיא השני.

מדי שנה שתקציב לשכתו יהיה נמוך וצנוע ככל שניתן. ניסיון להגדלת התקציב של בית הנשיא ב־1960 הביא למעין נזיפה של בן־צבי ביו"ר הוועדה, וככל שחלפו השנים כך גדלו הפערים בין משכורתו של הנשיא לאלו של בעלי תפקידים אחרים.

פרוטוקול של דיון בוועדת הכספים במאי 1960 שנשלח אל הנשיא, ובו דרשו כמה מחברי הוועדה להגדיל את משכורתו, לא זכה להתייחסות כלל מצדו של בן־צבי. עם זאת, ראוי לציין שבמהלך השנים היו בוועדה מי שסברו שיש לכבד את המסר החשוב שיש בדרישתו של הנשיא, וכפי שקבע חבר הכנסת יצחק קורן ב־1960: "אני רואה בעובדה שראש המדינה מסתפק במשכורת צנועה, דבר חינוכי ממדרגה ראשונה". עשר שנים לאחר כניסתו של בן־צבי לבית הנשיא, נותרה אפוא משכורתו ללא כל שינוי.

שכר הנשיא ושכר נהגו

ב־24 ביולי 1962 שוב דנה ועדת הכספים של הכנסת בתקציבו של בית הנשיא, ובכלל זה במשכורתו של נשיא המדינה. כמדי שנה, ביקשה לשכת הנשיא להשאיר את המשכורת כפי שהיא, וכן לצמצם בתקציב הלשכה לפי דרישתו של הנשיא. אולם הפעם נקטו חברי הוועדה גישה שונה. עולה הרושם שהם ראו במצב שנוצר ביזיון לאומי שיש הכרח לשנותו. כמה מהם טענו שאמנם הם מכבדים מאוד את צניעותו ואת יושרו של הנשיא בן־צבי, אך השאלה איננה בן־צבי האיש אלא מוסד הנשיאות. משכורתו של הנשיא, העומדת על 450 ל"י, כשליש בלבד ממשכורתם של שופטי בית המשפט העליון ושווה למשכורתו של פקיד מדינה בדרג בינוני, אינה סבירה ו"היא תופעה ממש מגוחכת", כדברי ח"כ יוחנן בדר. תקציב לשכת הנשיא הולך וקטן מדי שנה ו"דבר זה לא ייתכן" טען ישראל קרגמן, ואחרים תמכו בדעתו כי היא אכן "צנועה מדי". הגדיל לעשות חבר הוועדה נחום לוי, שטען: "לפי התקציב מקבל הנשיא משכורת בסך 5,400 לירות, והנהג שלו 7,600 לירות [כלומר גבוה ב־40 אחוז], אני חושב שזה מגוחך במקצת".

אחרים הציעו אמנם לכבד את רצונו של הנשיא, אך בידועם שהדבר בלתי סביר לחלוטין, על יושב ראש הוועדה להיפגש עמו ולהסביר לו את הצורך בהעלאת משכורתו; ודאי בשעה שהנשיא עומד בפני סיום תפקידו, ולא ראוי להעמיד את יושרו